

Romantik Friedrich von Schlegel – burič a republikán, ktorý sa stal katolíckym konzervatívcom. Sen o obnovení stredovekej Christianitas

Branislav Michalka

25. januára 2021 ✚ *Politika* ✚ *Osobnosti kontrarevolúcie*

Friedrich von Schlegel predstavuje typickú ukážku vývoja mladého vzdelanca počas búrok Francúzskej revolúcie a Napoleonských vojen. Z mladíka očareného novinkami, demokraciou a slobodou sa nakoniec stáva hlboko veriaci katolík, obdivovateľ cisára Karola V. a stredovekej provensálskej poézie.

Prostredie, v ktorom sa Schlegel narodil bolo na hony vzdialené katolíckej viere. Jeho otec bol luteránskym farárom a básnikom. Friedrich bol jeho desiatym dieťaťom. Príliš veľkú radosť rodičom nerobil, pretože bol uzavretý a zaťatý, ťažko ho bolo vychovávať a navyše trpel sústavnými chorobami. V predpoklade, že štúdium mu nepôjde, dali ho rodičia do učenia k bankárovi Schlemmovi. V roku 1790 sa však prihlásil na univerzitu v Göttingene, aby študoval právo.

Burič, romantik a obhajca revolúcie

Keď však počul Christiana Gottloba Heyneho, ako prednáša klasickú filológiu, bol očarený a štúdium práva sa pre neho stalo už len nutnosťou, popri láske k antickej kultúre a dejinám. V tom bol Schlegel dokonalým dieťaťom svojej doby: bol opojený helenizmom a starorímskou civilizáciou, presne v duchu osvietenského klasicizmu, velebiaceho starovekú demokraciu a republikanizmus. Že bol prorok ľudských práv, Jean Jacques Rousseau, jeho obľúbeným autorom, to ani netreba dodávať. Ako tisíce mladých študentov vtedajšej Európy aj Schlegel sa viezol na vlne revolučného nadšenia.

Študovať vydržal tri roky a pre zadlženie nakoniec musel štúdium prerušiť. Začal sa živiť ako spisovateľ na voľnej nohe. Po roku sa odsťahoval ku svojej sestre Charlotte do Drážďan, kde vydal svoje prvé dielo o gréckej poézii. V tom čase ho veľmi ovplyvnil Johann Reichardt, ktorý bol veľkým zástancom Francúzskej revolúcie, demokracie a republikanizmu. Spriatelil sa tiež s mladou vdovou Caroline Böhmerovou, dcérou protestantského teológa, ktorá v nadšení pre revolúciu nijako nezaostávala za Reichardtom. Tá sa nakoniec stala ženou Schlegelovho brata Augusta Wilhelma. Išlo o osobu veľmi pochybných mravov, neustále striedajúcu partnerov a výrazne jakobínskych názorov. Nečudo, že Schlegel, ktorý si privyrábal písaním pre Reichardtov časopis *Germania*, sa v ňom pokúsil o prvý politický článok s názvom – *Koncepcia republikanizmu*.

Portrét Caroline Schlegelovej, manželky Augusta Wilhelma Schlegela

zdroj: wikimedia commons

V uvedenom článku sa dovoľáva práva na revolúciu, požaduje akceptovanie vôle väčšiny a možnosť povstania, či vzbury pre každého jednotlivca.

V roku 1796 odišiel Schlegel so svojím bratom a jeho ženou do Jeny, kde sa stretával so známymi spisovateľmi predchádzajúcej generácie: Herderom, Wielandom a Goethem. Zároveň sa stal teoretikom nového umeleckého a literárneho smeru, romantizmu, ktorého koncepciu detailne rozpracoval do podoby, ktorá predstavuje rozbitie klasickej aristotelovskej jednoty priestoru, času a deja v dráme a uprednostnením románu ako autenticky romantického literárneho útvaru, v ktorom môže umelec prezentovať svoju subjektivitu, fragmentárnosť, slobodu a svojvôľu. Jeho pomer k antickému umeniu sa mení a Schlegel ho nazýva – degenerovaným umením.

V roku 1789 založili bratia Schlegelovci slávny literárny časopis *Athenaeum*, ktorý bol považovaný za hlásnu trúbu romantizmu. Schlegelovci boli považovaní za jeho tvrdé jadro a dokazovali to aj založením akejsi „romantickej komunity“, v ktorej žil jeho brat s Carolinou a Friedrich s novou známosťou, Dorotheou Veitovou. Okolo tohto jadra sa točilo množstvo známych literárnych postáv: Novalis, Tieck, Schleiermacher, Sophie Mereauová a jej milenec, budúci konvertita na katolicizmus a zapisovateľ sv. Kataríny Emmerichovej, Clemens Brentano. Nechýbali ani filozofi Schelling a Fichte.

Schelling bol v tomto kruhu považovaný za majstra irónie, ktorému nie je nič sväté. Odmietal tradičné authority a pohrdal minulosťou. Politicky sa profiloval ako zástanca republikanizmu a demokracie.

Tento pestrý a neviazaný život sa skončil v roku 1800, keď sa Schlegel habilitoval na univerzite v Jene a začal vyučovať ako súkromný lektor. V roku 1801 spoločný byt opustili a Friedrich spolu s Dorotheou odišli do Weimaru, kde žili z peňazí, ktoré Dorothea získala za svoj román *Florentin*. Neskôr odišli do Paríža, kde sa oddávali štúdiu, návštevám múzeí a Schlegel predovšetkým štúdiu indoeurópskych jazykov: sanskrtu a perzštiny.

6. apríla 1804 sa Schlegel a Veitová po piatich rokoch spolužitia zosobášili v Paríži na švédskom veľvyslanectve. Keďže Dorothea mala židovských rodičov, musela pred sobášom konvertovať na protestantizmus. Krátko nato odišli do Kolína nad Rýnom. Formálne manželstvo bolo zrejme výsledkom postupnej zmeny myslenia, ktorá sa začala u Schlegela pravdepodobne pod dojomom poslednej literárnej

práce jeho priateľa Novalisa (Friedricha von Hardenberg) s názvom *Kresťanstvo alebo tiež Európa*, v ktorej Novalis oslavuje stredovek a jednotnú katolícku kultúru. Dojem bol navyše zrejme psychologicky umocnený predčasnou smrťou mladého Novalisa v roku 1801.

Dorothea von Schlegel

zdroj: Store Norske leksikon

Zároveň máme informácie ako veľmi ho pohoršila korunovácia Napoleona za cisára. V kontexte Novalisovej koncepcie stredovekej Christianitas to vnímal ako podvrh a falšovanie. Začal sa hlbšie zaoberať politickou filozofiou a rozvíjať predstavu „pravého cisárstva“, ktorého dedičstvo nachádzal v Habsburskej monarchii.

Pobyt v Paríži inklináciu ku katolíckej viere zrejme umocnil natoľko, že podľa jeho známej, Helminy von Chézyovej, jej Schlegel už v roku 1803 povedal, že sa stane katolíkom. Od verejnej konverzie ho zrejme odrádzala len skutočnosť, že jeho matka bola horlivou luteránkou. Podľa literárnych historikov preto môžeme konštatovať, že v rokoch 1803 až 1808, keď došlo k formálnej konverzii, už Schlegel myslel a konal približne v duchu katolíckeho náboženstva, čoho dokladom je aj jeho sobáš.

Konverzia a návrat pravého cisárstva

Schlegel poňal konverziu ako úplný odvrat od svojho bývalého života. Historici pri pohľade na výrazný zlom v jeho živote stoja pred dvoma dokonale odlišnými osobnosťami. Na jednej strane romantický ničiteľ tradície, posmešný ironik a na druhej obhajca monarchie, Cirkvi a v konečnom dôsledku odporca romantizmu, ktorého bol v mladosti prorokom.

Ku konverzii došlo 18. apríla 1808 v Kolínskej katedrále, ktorej gotická architektúra stelesňovala Schlegelovi stredoveký ideál. Spolu s ním v ten deň konvertovala aj jeho manželka Dorothea. V duchu radikálnej zmeny sa manželia sťahujú do cisárskej Viedne, dobového centra nemeckého katolicizmu. Vo Viedni sa zoznámil so sv. Klementom Máriom Hofbauerom a okruhom významných postáv umenia, vedy a politiky, ktorý sa pokúšal o náboženskú obrodu Viedne a habsburskej monarchie: maliarom Ludwigom Schnorr von Carolsfeldom, politikom Friedrichom von Gentzem a spisovateľom Theodorom Körnerom.

Schlegel, ktorého odporučil cisárovi Františkovi II. brat August Wilhelm, sa vo Viedni uviedol svojimi dielami *O Karlovi V.* a *O rakúskych dejinách*, v ktorých rozvíjal horeuvedenú ideu „pravého cisárstva“. Čoskoro si ho všimlo slávne knieža Klemens von Metternich a predstavil ho ministrom zahraničných vecí, grófovi Stadionovi. Keď sa jeho nástupcom stal Metternich, povolal Schlegela do štátnych služieb vo funkcii „dvorného sekretára armádnej dvornej komisie.“ V praxi to znamenalo šéfa vojnovnej propagandy, ktorý mal

v boji s nenávideným Napoleonom, zvyšovať proklamáciami, letákmi a ďalšími textami zvyšovať bojovú morálku vojska. To mu otváralo nové možnosti v šírení svojich nových postojov.

Schlegel sa celým duchom oddal propagácii monarchistických a katolíckych myšlienok. V roku 1809 založil noviny *Österreichische Zeitung*, ktoré sa po tom, ako Napoleon zakázal oficiálne noviny *Wiener Zeitung*, stali jediným zdrojom informácií a propagácie rakúskej politiky. V roku 1810 boli premenované na *Österreichische Beobachter*, a stali sa najdôležitejším orgánom šírenia politických ideí reštauračného konzervativizmu a monarchizmu.

Počas Viedenského kongresu, ktorý mal obnoviť (pokiaľ sa to ešte dalo) predrevolučné usporiadanie Európy, bol Schlegel poverený Metternichom vypracovaním vízie obnovenia usporiadania nemeckých štátov pod patronátom rakúskeho cisárstva. Schlegel sa tejto úlohy zhostil natoľko úspešne, že ostatné návrhy nemali šancu na úspech. Z neskorších Metternichových poznámok, ktoré písal v dobe, keď už Schlegel dávno nežil, vychádza na povrch, že nielen koncepcia nemeckých štátov, ale aj celý projekt Svätej aliance Rakúska, Pruska a Ruska sú dielo Schlegela, ktoré vnukol Metternichovi. Ten sám totiž nemal až dovtedy konkrétnu predstavu, ako veci usporiadať. Tento fakt posúva Schlegela z pozície romantického literáta do výšin politickej a štátnickej praxe, ktorá utvárala Európu minimálne do roku 1848.

Portrét kniežaťa Klemensa von Metternicha

zdroj: wikimedia commons

V roku 1814 vyznamenal pápež Pius VII. Schlegela Kristovým rádom. Od tejto doby začal Schlegel používať starý šľachtický titul, ktorý jeho rodina prestala používať pred sto rokmi. V roku 1815 bol menovaný do rakúskeho diplomatického zboru vo Frankfurte, kde pôsobil tri roky. Jeho náboženské a politické názory sa v tomto období ešte viac zradikalizovali.

V roku 1820 založil časopis *Concordia*, v ktorom sa združil výkvet radikálneho katolíckeho konzervativizmu: Adam Müller, Joseph Görres, Franz Baader a Zacharias Werner. Časopis odsúdil modernú dobu ako celok a zasadzoval sa o obnovenie stredovekého stavovského štátu. To rozčúlilo liberálne a protestantské kruhy, ale aj Schlegelovho brata Augusta Wilhelma. V roku 1828 sa jeho brat verejne od neho dištancoval a táto roztržka už nebola nikdy urovnaná.

Schlegel sa vo svojom zápale vysporiadal s mnohými dobovými filozofickými úchylkami, čím si narobil množstvo nepriateľov. Bol jedným z prvých, kto napadol Hegela a jeho filozofiu. Obvinil ho, že vytvoril „skutočné zbožštenie negatívneho ducha“ a teda „v skutočnosti filozofický satanizmus“. Vzhľadom

na vplyv hegelianskej zvrátenej dialektiky na filozofický vývoj v Európe a bohužiaľ aj v katolíckom modernizme, mu musíme dať len za pravdu.

Schlegelova vízia obnovennej Christianitas

V tomto období posledných desiatich rokov Schlegelovho života vznikla jeho najkontrarevolučnejšia práca, *Znamená doba*. Nič nemôže byť vzdialenejšie od jeho mladíckych názorov na revolúciu a republiku. V nej definitívne účtuje s ideami revolúcie a modernej doby pokroku. Vracia sa k ideám svojej mladosti: republike, slobode, tvorivému konaniu, ale len preto, aby ich položil do protikladu so svojimi zmenenými názormi. Tieto protiklady však neslúžia len ako odmietnutie. Podobne ako pri Napoleonovom „falošnom cisárstve“, voči ktorému stojí cisárstvo „pravé“, aj pri týchto pojmoch, ktoré poznal koncom 18. storočia v ich falošnej podobe, priraduje ich „pravú“ realizáciu.

Proti falošnej republike slobody, rovnosti a bratstva stavia „pravú republiku“ – katolícku Cirkev. Tá prináša pravé osvietenie, oproti falošnému „osvietenstvu“. Oproti falošnej „negatívnej“ slobode, ktorá zbavuje človeka záväzných hraníc, poriadku a ktorá sa mení na deštruktívny element, stojí pravá „pozitívna sloboda“, ktorá sa vymaňuje z romanticko-estetických určení subjektívnej vzbury a podriaďuje sa štátno-spoločenským väzbám.

Divoká voľnosť a rovnosť prináša pre štát katastrofálne následky, za ktoré považuje Schlegel predovšetkým politickú dezorganizáciu a slobodu myslenia, vedúcu k anarchii: *„To dynamické masové konanie, experimentovanie s ľuďmi, provinciami, jednotlivými spoločenskými stavmi a celými národmi aj štátmi, ako sme ho prežili, mohlo vychádzať len zo štátov, ktoré si osvojili falošnú, skazenú teóriu, ale navyše sa stali skrz-naskrz revolučnými štátmi. Nahliadnuté z vedeckého hľadiska, aj v historických javoch pôsobí jeden a ten istý princíp, ktorý produkuje chronické zlo, či zakladá akútne spoločenské choroby.“*

Podľa Schlegela však človek má v sebe cit pre „seba-obmedzujúcu slobodu“ čiže slobodu pozitívnu, ktorá si uvedomuje nutnosť Božieho hierarchického poriadku, preneseného do politickej roviny a tam aj uskutočneného. Táto sloboda, uznávajúca hranice a podriadená hierarchii je jedinou skutočnou a možnou slobodou, na rozdiel od vysnívanej a nereálnej slobody revolučnej.

S podriadením sa hierarchii a poriadku je spojená realita nerovnosti medzi ľuďmi, inštitúciami, náboženstvami a aj štátmi. Schlegel vychádza už z nerovného vzťahu medzi Bohom a človekom, aby ukázal nerovnosť ako základný stavebný prvok sveta. Tomu zodpovedá aj nerovnosť medzi náboženstvami, kde je na jednej strane pravé náboženstvo katolíckej Cirkvi a na strane druhej sú náboženstvá falošné. Avšak aj medzi týmito falošnými náboženstvami je nerovnosť. Uznať ideu rovnosti by podľa Schlegela znamenalo pripustiť najprv ideu „falošnej tolerancie“ voči iným náboženstvám, čo by nakoniec viedlo k ľahostajnosti a indiferentizmu. Tieto jeho predpoklady sa v dnešnej dobe dokonale potvrdili.

Nerovnosť medzi ľuďmi je pre Schlegela pôvodnou a najvyššou hodnotou konzervativizmu. Netýka sa len ľudí, ale aj pomeru medzi štátom a Cirkvou. Štát Schlegel jednoznačne podriaďuje Cirkvi. Až v jej intenciách a v jej nadčasovej a transcendentálnej forme, môže prebiehať nejaké možné politické konanie, pretože cirkevné hierarchické inštitúcie sú obrazom večného Boha, ktorého obrazom majú byť aj štátne a politické inštitúcie. Univerzalizmus a katolíckosť Cirkvi, zahŕňajúca celý Svet, je nadradená akejkoľvek lokálnej či nacionálnej odlišnosti.

Ku koncu svojho života prekročil Schlegel aj hranicu obhajoby rakúskeho cisárstva k rýdzo stredovekému ideálu kresťanského cisárstva, ktoré je dokonale previazané s katolíckou Cirkvou, kooperuje s ňou a je pod jej dohľadom. Jeho vízia ústi do predstavy „obnovenej veľkej hierarchie“, ktorej prejavom bude definitívny triumf Cirkvi. Podobne ako v stredoveku, sa vzdelanie, veda a umenie stanú súčasťou života v Cirkvi. Vytvoria dávno stratenú jednotu a navždy zmizne „republika učencov“, ako Schlegel pohrdavo nazýva sekulárnu a od náboženstva odtrhnutú vedeckú obec. Obnovená aristokracia pod vedením Cirkvi bude „reprezentovať celok“ v politických inštitúciách.

Nie je nutné dodávať, že len málokto ho bol ochotný v myšlienkach a skutkoch nasledovať na ceste k obnoveniu stredovekého ideálu.

Neúnavný nástup revolučných síl, ktoré sa nedali zadržať, vyvolával u Schlegela hnevливú reakciu, pretože si uvedomoval to, čo my už vidíme na vlastné oči v dnešnej dobe – radikálny rozvrat prirodzenosti a poriadku. V hneve sa dožadoval prísnejšej cenzúry v tlači, ktorá by ochránila Rakúske cisárstvo pred rozkladnými živlami. Podľa neho pravá politika, ktorá je „katolícka a kresťanská“, nemôže byť verejne komunikovaná.

Nasadenie, ktoré prejavoval v šírení svojich koncepcií sa mu zrejme stalo osudným. V roku 1828 odcestoval na prednáškové turné z Viedne do Drážďan, kde pripravoval prednášky o *Filozofii jazyka a slova*. Náhla mozgová mŕtvica ukončila jeho život ďaleko od Viedne, v ktorej našiel novú, katolícku vlasť. Do Viedne sa však nevrátilo ani jeho telo. Friedrich Schlegel je pochovaný na katolíckom cintoríne v Drážďanoch. Nad jeho hrobom sa týči masívny kamenný kríž s umučeným Kristom, pravý symbol pravého náboženstva, ktoré Schlegel vždy hľadal, podobne ako všetky pravé formy, a nakoniec aj našiel.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/romantik-friedrich-von-schlegel-buric-a-republikan-ktory-sa-stal-katolickym-konzervativcom-sen-o-obnoveni-stredovekej-christianitas/>